

Битва під Крутами

Будемо розглядати такі питання

- ▶ *Битва під Крутами*
- ▶ *Передісторія*
- ▶ Розклад сил
- ▶ Формування загонів
- ▶ *Хід бою*
- ▶ *Підсумок бою*
- ▶ *Вшанування*
- ▶ *Цікава стаття*
- ▶ *Пам'ятник*
- ▶ *«Пам'яті тридцяти»*

Битва під Крутами

Битва під Кру́тами — бій 16 (29) січня 1918 року на залізничній станції поблизу селища Крути за 130 кілометрів на північний-схід від Києва: бій тривав годин із 5 між 4-тисячною більшовицькою армією Михайла Муравйова та 300-ми національно-свідомими київськими студентами, що захищали підступи до Києва. У перебігу військових дій бій вирішального значення не мав, — та у свідомості багатьох особливого значення набув завдяки героїзму української молоді, яка загинула в нерівному бою біля Крутів. На похороні у Києві біля Аскольдової могили президент Михайло Грушевський назвав юнаків, які загинули в нерівній боротьбі, героями, а поет Павло Тичина присвятив героїчному вчинку вірш. Десятиліттями історія бою або замовчувалась, або обростала міфами і вигадками, як в закордонній, так і у вітчизняній історіографії. Лише згодом, у 2006 році на місці бою встановлено пам'ятник і у 80-ті роковини бою монетним двором випущено в обіг пам'ятну гривню.

Розклад сил

Неоголошена війна Радянської Росії проти УНР розпочалася в половині грудня 1917 року, а з проголошенням Четвертим універсалом незалежності України Центральною Радою УНР, 22 січня 1918 року країна опинилася у фактичному стані війни з більшовицькою Росією. «Маніфестом до українського народу» Володимир Ленін дав зрозуміти, що Радянська Росія не змириться з існуванням незалежної України, — та що більшовики передбачали поширення революції і на терени України. 12 грудня 1917 року Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові проголосив Україну радянською республікою і вже в половині грудня надходила військова і інша допомога більшовицьким силам в Україні. Під командуванням Антонова-Овсієнка 20 тисяч більшовицьких загонів прямували на схід України, а з північного сходу наступав загін Михайла Муравйова. Незважаючи на те, що загін звано Східним фронтом, він складався із більш шести тисяч чоловік, переважно московських і петроградських червоногвардійців та матросів Балтійського флоту.[1][2] З кінцем грудня 1917 року радянську владу вже було встановлено у Харківській, Катеринославській та Полтавській губерніях. На черзі був Київ. Загальне командування операцією по здобуттю столиці здійснював Михайло Муравйов; більшовицьке угруповання під його особистим керівництвом нараді на чолі з Антоновим-Овсієнком почало наступ на Київ з півночі. Наступ на місто Толтава-Київ, друга у напрямі Курськ-Бахмач.

Формування загонів

- У Четвертому Універсалі уряд УНР закликав до боротьби з більшовицькими військами — а вже 5 січня 1918 р. на зборах студентів молодших курсів Київського університету св. Володимира і Українського народного університету було ухвалено створення студентського куреня Січових Стрільців. Незабаром з'явилося у київських газетах звернення до українського студентства.
- Звернення до «До українського студентства»:
(«Нова Рада» з 11 січня 1918 р.)
- «Прийшов грізний час для нашої Батьківщини. Як чорна гайворонь, обсіла нашу Україну
- російсько-»большевицька" грабіжницька орда, котра майже щодня робила у нас нові захвати,
- і Україна, одрізана звідусіль, може врешті опинитись в дуже скрутному стані. В цей час
- Українська фракція центру Університету св. Володимира кличе студентів-українців усіх
- вищих шкіл негайно прийти на підмогу своєму краю і народові, одностайно ставши під
- прапор борців за волю України проти напасників, які хочуть придушити все, що здобуто
- нами довгою, тяжкою героїчною працею. Треба за всяку ціну спинити той похід, який може
- призвести Україну до страшної руїни і довговічного занепаду. Хай кожен студент-українець
- пам'ятає, що в цей час злочинно бути байдужим... Сміливо ж, дорогі товариші, довбаймо
- нашу скелю і йдімо віддати, може, останню послугу тій великій будові, яку ми ж самі
- будували — Українській державі! Записуйтеся до «Куреня Січових Стрільців», який
- формується з студентів Університету св. Володимира та Українського Народного Університету, звідки, мабуть, ми будемо розподілені серед декотрих українських
- військових частин, для піднесення культурно-національної свідомості та відваги..."

Хід бою

Не наважуючись зустріти ворога у Бахмачі, де перебувало до 2 тис. по-більшовицькому організованих робітників, Аверкій Гончаренко наказав відступити до залізничної станції Крути і зайняти оборону. Туди вони дісталися вже 28 січня 1918 р. Позиції, розташовані за кілька сотень метрів від самої станції, були непогано підготовлені для бою. На правому фланзі вони мали штучну перешкоду — насип залізничної колії, на лівому — студентська сотня в складі вже наявного там загону почала риття окопів і спорудження земляних укріплень. Командувач загону в Бахмачі Аверкій Гончаренко мав у своєму розпорядженні 4 сотні бійців, переважно студентів та юнкерів. Студентський курінь був поділений на чотири чоти (взводи) по 28-30 чол. Три з них зайняли позиції в окопах, четверта, що складалася з наймолодших та тих, хто не вмів стріляти, перебувала у резерві.

- Наступного ранку 29 січня 1918 р., близько 9 години ранку розпочався наступ. Загін матросів Ремньова потрапив під обстріл захисників Крутів. З тилу їх підтримував ще й бронепоїзд і гармата, які здійснювали виїзди у тил наступаючого ворога та вели їх обстріл. На залізничній платформі також була гармата сотника Лещенка, якою також стримували наступ більшовиків. Втрачаючи вбитих і поранених, більшовики вперто просувалися вперед. Їхня гарматна батарея, що до часу стріляла не досить вдало, зосередила вогонь по українських позиціях. Бій тривав більше 5 годин, українці відбили кілька атак, під час яких зазнали значних втрат. Приблизно у цей час на допомогу Ремньову почали надходити інші загони Муравйова (зокрема, 1-й Петроградський загін), а з боку Чернігівської колії підійшов ворожий бронепоїзд і почав обстріл обороняючих з тилу.

- Тим часом, за свідченням очевидців у студентів та юнкерів почали кінчатися набої і скінчилися снаряди для гармати. Наступаючі загони більшовиків почали обходити позиції обороняючих з лівого флангу — настала небезпека оточення і юнкери зі студентами почали відхід в напрямку Києва. Більшості вдалося відступити на потязі, який їх чекав. Коло станції Бобрик знаходився більший загін під керуванням Симона Петлюри, але, отримавши звістку про повстання на заводі Арсенал, Петлюра рушив на Київ, оскільки, на його думку, найбільша небезпека була саме там.

- Юнкери відступали під прикриттям насипу, а у студентів спереду і позаду була відкрита місцевість. Командир студентської сотні сотник Омельченко вирішив спочатку багнетною атакою відбити ворога, а вже потім відступати. Атака виявилася невдалою, адже юнакам протистояли професійні вояки. Сотня понесла втрати, загинув і сам Омельченко. Допомога резерву не дала більшовикам оточити та знищити студентів. Забравши вбитих і поранених, українське військо відходило до ешелону. Росіяни, або не хотіли, або, швидше за все, не могли наздогнати основні сили і продовжувати наступ на Київ того ж дня — залізницю заздалегідь розібрали ще в Крутах.

- Коли близько 17 години зібралися усі українські підрозділи, виявилось, що не вистачає однієї чоти студентів, що стояла найближче до станції: у сум'ятті бою в полон потрапив розвідувальний взвод (близько 30 чоловік). Відступаючи у сутінках, студенти втратили орієнтир та вийшли прямо на станцію Крути, вже зайняту червоногвардійцями. Один із більшовицьких командирів Єгор Попов втратив рівновагу, коли дізнався, що втрати склали не менше 300 чоловік. Щоби якось їх компенсувати, він наказав ліквідувати полонених. За свідченнями очевидців з 27 студентів спочатку знущалися, а потім розстріляли. Учень 7-го класу Пипський перед розстрілом перший почав співати «Ще не вмерла Україна» і всі інші студенти підтримали спів. Після розстрілу місцевим жителям деякий час забороняли ховати тіла померлих.

- Дата: 29 січня 1918 р.
- Місце: Поблизу селища Крути Ніжинського району
(коорд.: 51°3'32"N 32°6'12"E)

Результат:

Перемога Радянської Росії

Сторони

УНР

Радянська Росія

Командувачі

Аверкій Гончаренко

Михайло Муравйов

Військові сили

близько 500

близько 4000

Загін Вільного Козацтва
армії УНР,

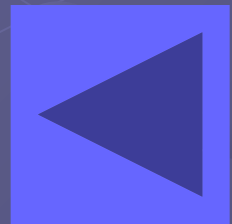
Загін петроградських
і московських червоногвардійців
та матросів Балтійського флоту

Помічний студентський курінь

Втрати

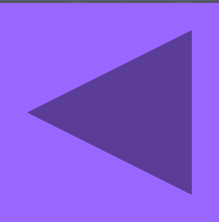
близько 300

незначна кількість

Вшанування

- ▶ Існувало багато версій, чому сталися трагічні події під Крутами. У загибелі студентів звинувачували керівництво українських збройних сил, яке кинуло їх напризволяще перед загрозою сильного і небезпечного ворога. Останні розвідки доводять, що командування армії УНР розуміло стратегічну важливість оборони бахмацького напрямку. Туди передбачалося відправити частину Гайдамацького кошу Слобідської України на чолі з Симоном Петлюрою, але ці плани зазнали краху через січніві події у Києві.
- ▶ Трагічна загибель студентського куреня під Крутами стала символом патріотизму і жертвності у боротьбі за незалежну Україну. Вже в березні 1918 року, після підписання більшовиками Брестської мирної угоди і з поверненням уряду УНР до Києва, за рішенням Центральної Ради від 19 березня 1918 року було вирішено урочисто перепоховати полеглих студентів на Аскольдовій могилі у Києві. Тіла 27 вояків-студентів було перевезено до Києва, де відбулася громадська жалоба і поховання. На церемонії виступив Михайло Грушевський, який назвав цей вчинок київської молоді героїчним. Протягом десятиліть існували різні суперечливі трактування перебігу подій і кількості загиблих — від декількох до декількох сотень. Наприклад Павло Тичина присвятив свій вірш «Пам'яті тридцяти», хоча до нашого часу збереглися тільки імена тих, хто був похований на Аскольдовій могилі.

Стаття

- ▶ Ющенко підписав указ про вшанування загиблих під Крутами
- ▶ 16 Січня 2007
- ▶ Відповідно до повідомлення прес-служби президента, даний указ ставить за обов'язок Кабінету міністрів забезпечити організацію експозицій і виставок, присвячених подвигу, проведення тематичних вечорів, конференцій, інших виховних заходів у вищих навчальних закладах, а також уроків патріотизму в школах. За даними прес-служби, Київська міська й Чернігівська обласна державна адміністрації повинні організувати впорядкування пам'ятних місць, покладання квітів до могил і пам'ятників.
- ▶ Крім того, Державний комітет з телебаченню й радіомовленню України буде організовувати цикли тематичних радіо- і телепередач, виступу в ЗМІ відомих учених, політичних і суспільних діячів. 29 січня в Україні відзначають День пам'яті героїв Крут.
- ▶ В 1918 році під Крутами (Чернігівська область) відбулася битва між переважаючими під силу загонами більшовиків і 300 київськими студентами, гімназистами й курсантами, що встали на захист Української Народної Республіки.
- ▶ Останки загиблих перепоховали на Аскольдовій могилі в Києві.

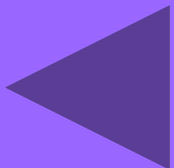

Пам'ятник

Довгий час історія подій під Крутами залишалася поза увагою офіційної історіографії СРСР і обростала міфами і вигадками з обох сторін. Починаючи від твердження Муравйова, що він два дні відважно бився під Крутами проти відбірних військ УНР під проводом Петлюри, до збільшення кількості загиблих до 500 чоловік (або навіть до тисячі в деяких українських емігрантських колах). Насправді Муравйову знадобилося два дні, щоби відремонтувати залізницю і зорганізувати свої сили. Щодо точної кількості загиблих, то офіційного підтвердження їх кількості ще й досі немає — за свідченням учасників подій ймовірно вбито було близько 250—300 осіб з українського боку, але відомі імена тільки тих, що потрапили в полон і були поховані на Аскольдовій могилі в Києві.

- ▶ В радянські часи полеглі в Крутах кваліфікувалися як зрадники чи просто замовчувалися. Студентські могили з Аскольдової гори забрали і спочатку розбили на тому місці парк. Пізніше, після Другої Світової Війни тут поховали радянських воїнів, полеглих при визволенні Києва. З часу подій вперше про увічнення пам'яті студентів згадали в 1990-х рр., коли Народний Рух України встановив тут дерев'яний хрест.
- ▶ Від того часу були плани звести більший, постійний монумент у самих Крутах. Тільки 2000 року архітектор Володимир Павленко серйозно почав займатися проектуванням пам'ятника. 2006 року Меморіал пам'яті героїв Крут на залізничній станції Крути нарешті відкрили за участі Президента Віктора Ющенка. Автор меморіалу, Анатолій Гайдамака, представив пам'ятник як насипаний пагорб заввишки 7 метрів, на якому встановлено 10-метрову червону колону. Червона колона мала нагадувати про подібні колони Київського Університету, звідки були більшість студентів під Крутами. Біля підніжжя пагорба побудована капличка, а поруч із пам'ятником викопане озеро у формі хреста. Президент України Віктор Ющенко також звернувся до Київського міського голови та депутатів Київради з ініціативою увіковічнити пам'ять героїв Крут у назвах проспектів, площ, вулиць, парків, скверів, станцій Київського метрополітену

«Пам'яті тридцяти»

- ▶ На Аскольдовій могилі
- ▶ Поховали їх —
- ▶ Тридцять мучнів-українців,
- ▶ Славних молодих...
- ▶ На Аскольдовій могилі
- ▶ Український цвіт! —
- ▶ По кривавій по дорозі
- ▶ Нам іти у світ.
- ▶ На кого посміла знятись
- ▶ Зрадника рука?
- ▶ Квітне сонце, — грає вітер
- ▶ І Дніпро-ріка... На кого завзявся Каїн?
- ▶ Боже, покарай!
- ▶ Понад все вони любили
- ▶ Свій коханий край.
- ▶ Вмерли в Новім Заповіті
- ▶ З славою святих.
- ▶ На Аскольдовій Могилі
- ▶ Поховали їх.
- ▶ Павло Тичина, 1918 рік

